# TA’LIM JARAYONIDA O‘QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

***Shukurova Madina Ergashevna***

*Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 3- maktab psixologi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada ta’lim jarayonida o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini oshirishning psixologik omillari yoritilgan. Motivatsiya o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyoji va faolligini belgilovchi muhim psixologik jarayon sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, ichki va tashqi motivatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari, o‘qituvchi shaxsining ta’siri, ijobiy psixologik muhit, rag‘batlantirish usullari hamda o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olishning ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Maqolada motivatsiyani oshirish orqali o‘quvchilarning ta’lim samaradorligini yaxshilash va ularning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari asoslab berilgan.

**Kalit so‘zlar:** motivatsiya, o‘quvchi, ta’lim jarayoni, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, psixologik omillar, o‘qishga qiziqish, rag‘batlantirish, o‘qituvchi roli, ijobiy muhit, individual yondashuv, ta’lim samaradorligi, shaxsiy rivojlanish.

## KIRISH

Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning bilimlarni samarali o‘zlashtirishi, darsga faol ishtirok etishi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishi ko‘p jihatdan ularning o‘quv motivatsiyasiga bog‘liqdir. Motivatsiya shaxsni ma’lum bir faoliyatga undovchi ichki va tashqi psixologik omillar majmuasi bo‘lib, u o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabati va faolligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularni bilim olishga

qiziqtirish va mustaqil o‘rganishga yo‘naltirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki faqat majburiy o‘qish emas, balki ongli va ixtiyoriy ravishda shakllangan motivatsiya o‘quvchilarning yuqori natijalarga erishishiga zamin yaratadi. Shu bois o‘quvchilarda o‘quv motivatsiyasini shakllantirish va uni doimiy ravishda rivojlantirib borish muhim pedagogik va psixologik ahamiyatga ega. O‘quv motivatsiyasi ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllanadi. Ichki motivatsiya o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi, o‘zini rivojlantirishga intilishi va maqsadlariga erishish istagi bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi motivatsiya o‘qituvchi rag‘batlantirishi, ota-ona talablari, baholar va ijtimoiy baholash kabi omillar bilan belgilanadi. Har ikkala turdagi motivatsiya ham ta’lim jarayonida muhim o‘rin tutadi, biroq ichki motivatsiya barqaror va uzoq muddatli natija beradi. Motivatsiyaning shakllanishiga o‘qituvchining shaxsiy yondashuvi, darsni tashkil etish uslubi, ijobiy psixologik muhit va o‘quvchilar bilan muloqot madaniyati ham katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi o‘quvchida qiziqish uyg‘ota olsa, uni faol fikrlashga undasa va erkin fikr bildirish imkoniyatini yaratsa, o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan ichki ehtiyoj kuchayadi. Shuningdek, o‘quvchilarning individual xususiyatlari ham motivatsiya darajasiga ta’sir etadi. Har bir o‘quvchining qiziqishlari, qobiliyatlari va psixologik holati turlicha bo‘lgani uchun ularga individual yondashuv talab etiladi. Bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada ta’lim jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishning psixologik omillari, ichki va tashqi motivatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari hamda ularni rivojlantirish yo‘llari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

## ASOSIY QISM

Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish murakkab psixologik-pedagogik jarayon bo‘lib, u bir nechta omillar ta’sirida shakllanadi. Motivatsiya o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyoji, qiziqishi va maqsad sari

intilishini ifodalaydi. Shu sababli ta’lim samaradorligi bevosita o‘quvchilarning motivatsion darajasiga bog‘liq hisoblanadi. O‘quv motivatsiyasi odatda ichki va tashqi motivatsiyaga bo‘linadi. Ichki motivatsiya o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi, o‘zini rivojlantirish istagi va kelajakdagi maqsadlari bilan bog‘liq bo‘ladi. Bunday motivatsiya barqaror bo‘lib, o‘quvchini mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va bilimni chuqur o‘zlashtirishga undaydi. Tashqi motivatsiya esa baho, rag‘bat, maqtov yoki ota-ona va o‘qituvchi talablari kabi tashqi omillar ta’sirida yuzaga keladi. Motivatsiyaning shakllanishida o‘qituvchi shaxsining o‘rni juda muhimdir. O‘qituvchi o‘quvchilarda qiziqish uyg‘ota olishi, darsni interfaol usullarda tashkil etishi va ijobiy psixologik muhit yarata olishi kerak. O‘qituvchining iliq munosabati, qo‘llab-quvvatlashi va adolatli baholashi o‘quvchilarda ishonch hissini oshiradi hamda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi. Aksincha, tanqidiy yoki salbiy munosabat motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin. O‘quvchilarning motivatsiyasiga ta’sir etuvchi yana bir muhim omil bu ijobiy psixologik muhitdir. Sinf jamoasida do‘stona munosabatlar, o‘zaro hurmat va hamkorlik mavjud bo‘lsa, o‘quvchilar o‘zlarini erkin his qiladi va dars jarayonida faol ishtirok etadi. Bunday muhitda o‘quvchi xato qilishdan qo‘rqmaydi, o‘z fikrini erkin ifoda etadi va bilim olishga intilishi kuchayadi. Shuningdek, motivatsiyani oshirishda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish ham muhim ahamiyatga ega. Har bir o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va psixologik rivojlanish darajasi turlicha bo‘lgani uchun ularga mos yondashuv talab etiladi. Individual yondashuv o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va uning ta’lim jarayoniga faolroq kirishishini ta’minlaydi. Rag‘batlantirish ham o‘quv motivatsiyasini oshirishning samarali vositalaridan biridir. Bunda nafaqat baho, balki og‘zaki maqtov, ijobiy fikr bildirish, kichik yutuqlarni e’tirof etish ham katta ahamiyatga ega. O‘quvchining har bir muvaffaqiyati qo‘llab-quvvatlansa, u yanada yuqori natijalarga intiladi. Ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish ham motivatsiyani kuchaytiradi. “Aqliy hujum”, “Klaster”,

“Bahs-munozara”, “Loyihaviy ta’lim” kabi usullar o‘quvchilarni faol fikrlashga, mustaqil xulosa chiqarishga va darsda faol ishtirok etishga undaydi. Bu esa ularning bilimga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, o‘quvchilarning kelajak maqsadlarini to‘g‘ri shakllantirish ham muhim omillardan biridir. O‘quvchi o‘z oldiga aniq maqsad qo‘ya olsa, u o‘qishga yanada mas’uliyat bilan yondashadi. Kasb tanlash, kelajak rejalari va o‘zini rivojlantirishga intilish motivatsiyaning barqaror bo‘lishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, ta’lim jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish o‘qituvchi mahorati, psixologik muhit, individual yondashuv va to‘g‘ri tashkil etilgan ta’lim jarayoniga bog‘liqdir. Ushbu omillar uyg‘unligi o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ta’lim samaradorligini oshiradi.

**Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, ta’lim jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish ularning bilim olishga bo‘lgan munosabati, faolligi va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Motivatsiya kuchli bo‘lgan o‘quvchi dars jarayonida faol ishtirok etadi, mustaqil fikrlaydi hamda bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga intiladi. Maqolada ko‘rib chiqilganidek, o‘quv motivatsiyasi ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllanadi. Ichki motivatsiya barqaror va uzoq muddatli natija bersa, tashqi motivatsiya o‘quvchini dastlabki bosqichda faollikka undaydi. Shu sababli ta’lim jarayonida har ikkala motivatsiya turidan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Shuningdek, o‘qituvchining pedagogik mahorati, ijobiy psixologik muhit, individual yondashuv va rag‘batlantirish usullari o‘quvchilarda motivatsiyani oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Interfaol metodlardan foydalanish esa o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularni faol fikrlashga undaydi. Demak, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish orqali ta’lim samaradorligini yuqori darajaga ko‘tarish,

ularning shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish hamda barkamol shaxsni shakllantirish mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”. – Toshkent, 1997.
3. Karimova V.M. *Psixologiya*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
4. G‘oziyev E.G‘. *Umumiy psixologiya*. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2012.
5. Davletshin M.G. *Yosh va pedagogik psixologiya*. – Toshkent, 2010.
6. Nishonova Z.T. *Bolalar psixologiyasi*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2015.
7. Ibragimova Z.R. *Pedagogik psixologiya asoslari*. – Toshkent, 2018.